

**Rozkłady częstości dat ^{14}C
jako źródło informacji o
zmianach środowiska w
przeszłości**

Madej, Marek

Główne źródła pośrednich danych wykorzystywanych w rekonstrukcjach paleoklimatycznych

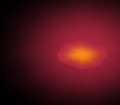
1. Glacjologiczne

- Geochemia (skład izotopowy tlenu i wodoru)
- Skład gazów w pęcherzykach powietrza
- Koncentracja pierwiastków śladowych
- Fizyczne cechy (np. Struktura lodu)

2. Geologiczne

a) Morskie (rdzenie osadów oceanicznych)

- Osady organiczne:
  - skład izotopowy tlenu
  - rozpowszechnienie flory i fauny
  - zmiany morfologiczne
  - alkeny
- Osady nieorganiczne
  - skład mineralogiczny i tekstura powierzchni
  - szybkość akumulacji oraz rozkład pyłu
  - lądowego i gruzu skalnego przynieszonego przez góry lodowe

b) Lądowe

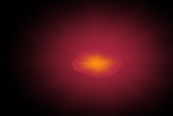
- Osady glacialne i cechy erozji glacialnej
- Właściwości peryglacialne
- Właściwości glacialno-eustatyczne (linie brzegowe)
- Osady eoliczne (lessy i wydmy piaszczyste)
- Osady jeziorne
- Właściwości pedologiczne (gleby kopalne)
- Nacieki (wiek, skład izotopów stabilnych)

3. Biologiczne

- Pierścienie rocznych przyrostów drzew (szerokość, gęstość, skład izotopów stabilnych)
- Pyłki roślin (gatunek, względne rozpowszechnienie, absolutna koncentracja)
- Makroszczałki roślinne (wiek, dystrybucja)
- Owady (nagromadzenia)
- Korale (geochemia)
- Okrzemki, małżoraczki i inne organizmy żywe w osadach jeziornych
- Współczesne populacje (reliktowe populacje roślin i zwierząt)

4. Historyczne
- Źródła pisane o zjawiskach meteorologicznych
  - Dane fenologiczne

Metody badań

Metody izotopowe stosowane powszechnie w badaniach osadów czwartorzędowych, wykorzystujące naturalne, długożyciowe izotopy promieniotwórcze

Nazwa metody	Zastosowanie	Zasięg [lat]
Uranowo-torowa $^{230}\text{Th}/^{234}\text{U}$	Nacieki jaskiniowe, rafy kolarowe, martwice wapienne, czyste węglany, kalcyt, aragonit	600 000
Uranowo-uranowa $^{234}\text{U}/^{238}\text{U}$	Morskie węglany	1000 000
Uranowo-protaktynowa $^{231}\text{Pa}/^{235}\text{U}$	Morskie węglany	150 000
Potasowo-argonowa $^{40}\text{K}/^{40}\text{Ar}$	Muskowit, biotyt, hornblenda, flogopit, glaukonit, sanidyn, cała skała wulkaniczna, sylwin, arkoza, piaskowiec	$10^5\text{-}T_z$

Powszechne stosowane metody datowania związane z krótkożyciowymi izotopami promieniotwórczymi

Nazwa metody Półokres rozpadu	Zastosowanie	Zasięg [lat]
Radiowęglowa ^{14}C $T_{1/2}=5730$ lat	Szczałki i osady organiczne, osady węglanowe	50 000
Trytowa ^3H $T_{1/2}=12,41$ lat	Wody	Kilkadziesiąt
Ołowiowa ^{210}Pb $T_{1/2}=22,26$	Osady jeziorne, morskie, rzeczne, torfowiska	150

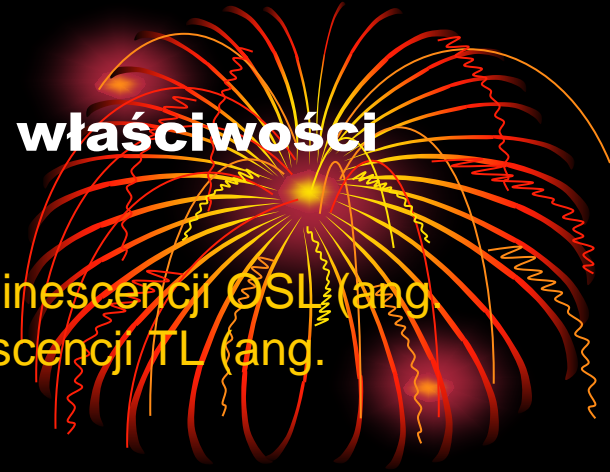
Metody wykorzystujące dozymetryczne właściwości datowanych minerałów

Metody luminescencyjne: optycznie stymulowanej luminescencji OSL (ang. Optically Stimulated Luminescence) i termoluminescencji TL (ang. Thermoluminescence)

Metoda elektronowego rezonansu paramagnetycznego EPR (ang. Elektron Paramagnetic Resonance lub Electron Spin Resonance – ESR)

Metoda śladów spontanicznego rozszczepienia FT (ang. Fission-Track).

Dendrochronologia - > crossdating

Rozkład częstości dat ^{14}C

1986 – A. Pazdur i M.F. Pazdur – zbiorczy histogram 121 dat z przedziału 10-15 tys. lat BP.

1987 – J. Goździk i M.F. Pazdur – dyskusja rozkładu częstości 193 dat ^{14}C z przedziału 12-45 tys lat BP.

Wyróżnione zostały 3 przedziały czasu charakteryzującego się odmiennymi warunkami:

- 45-21 tys. lat BP – warunki klimatyczne w przybliżeniu jednakowe z pewnymi okresami ich polepszenia,
- 21-15 tys. lat BP – drastyczny spadek częstości dat ^{14}C , niesprzyjające warunki klimatyczne,
- 15-10 tys. lat BP – szybki wzrost częstości dat ^{14}C , zwłaszcza dla okresu 12-10 tys. lat BP.

1996 – D. Michczyńska – artykuł do konstrukcji rozkładów częstości dat ^{14}C wykorzystujący pełne rozkłady prawdopodobieństwa poszczególnych dat => 458 próbek torfów i 119 próbek gytji => dobra zgodność z podziałem chronostratygraficznym Halocenu (L. Starkl)

1999 – A. Tomczak, Artykuł => statystyczne analizy dat ^{14}C próbek osadów organicznych ze strefy brzegowej i polskiej strefy ekonomicznej Bałtyku => określenie ram czasowych najważniejszych zmian środowiska tego obszaru:

- 45-22 tys. lat BP – okres interpleniglacjału,
- 22-14,5 tys. lat BP – brak dat ^{14}C związany z obecnością pokrywy lodowej
- 14500-5000 lat BP – okres deglacjacji południowego Bałtyku i rozwój tego obszaru w warunkach lądowych,
- 8800-5000 lat BP – okres transgresji morza litorynowego,
- 3000 – do współczesności – okres rozwoju procesów wydmywających, a następnie glebotwórczych w obszarach mierzejowych współczesnego brzegu.

Torfowiska jako źródła danych paleoklimatycznych

W pokładach torfu zapisana jest historia klimatu i roślinności ostatnich tysiącleci.

Założenia rekonstrukcji klimatycznych opartych na analizie torfów:

- W odpowiedzi na zmiany klimatu zmienia się poziom lustra wody, co z kolei prowadzi do zmian w środowisku roślinnym torfowiska,
- Szczątki kopalne roślin zachowane na torfowisku są źródłem dokładnych informacji o roślinności porastającej torfowisko w okresie depozycji torfu
- Stopień rozłożenia torfu zależy od stopnia wilgotności powierzchni torfowiska – większy stopień rozłożenia charakteryzujący się ciemniejszą barwą i mniejszą ilością identyfikowalnych szczątków roślin występuje w okresach suchszych,
- Możliwe jest wiarygodne określenie wieku dla poszczególnych poziomów profilu torfowego

Typowe wartości niepewności laboratoryjnych dla próbek torfu są rzędu 100 lat => mało zadawalająca dokładność.

1989 - B. Van Geel i W.G Mook => procedura wiggle-matching => wykorzystuje fakt, że zmiany koncentracji izotopu ^{14}C w atmosferze są również zapisane w osadach torfu.

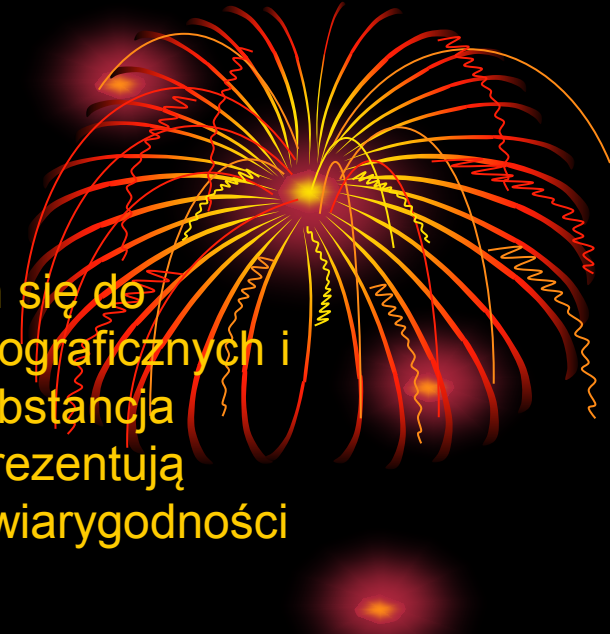
Konieczność stosowania datowania AMS => niepewności mniejsze niż 30 lat => profil torfowy dopasowywany jest do krzywej kalibracyjnej ^{14}C => uzyskanie precyzyjnych wieków kalendarzowych.

Dla niektórych rejonów geograficznych, jako źródło precyzyjnych wskaźników lat kalendarzowych wykorzystywane są poziomy pyłu wulkanicznego w profilach torfowych => stanowiska w Szkocji i Irlandii => (wulkan Hekla 1104 i 1510 AD)

Datowanie ^{14}C Torfów

Torfy należą do próbek organicznych znakomicie nadających się do datowania metodą ^{14}C . Występują na wielu obszarach geograficznych i charakteryzują się dużą zawartością węgla. Datowana substancja organiczna ma charakter autogeniczny, zatem próbki reprezentują niemal wyłącznie osady in situ. Fakt ten decyduje o dużej wiarygodności uzyskiwanych dat i ich przydatności do rekonstrukcji paleośrodowiskowych.

Oznaczenia wieku próbek torfu z terenu Polski
wykonane w Laboratorium Radiowęglowym w
Gliwicach

W Laboratorium wykonano oznaczenia wieku około 1000
próbek torfu z terenu Polski dla okresu późnego glacjału i
holocenu. (dane z 2003)

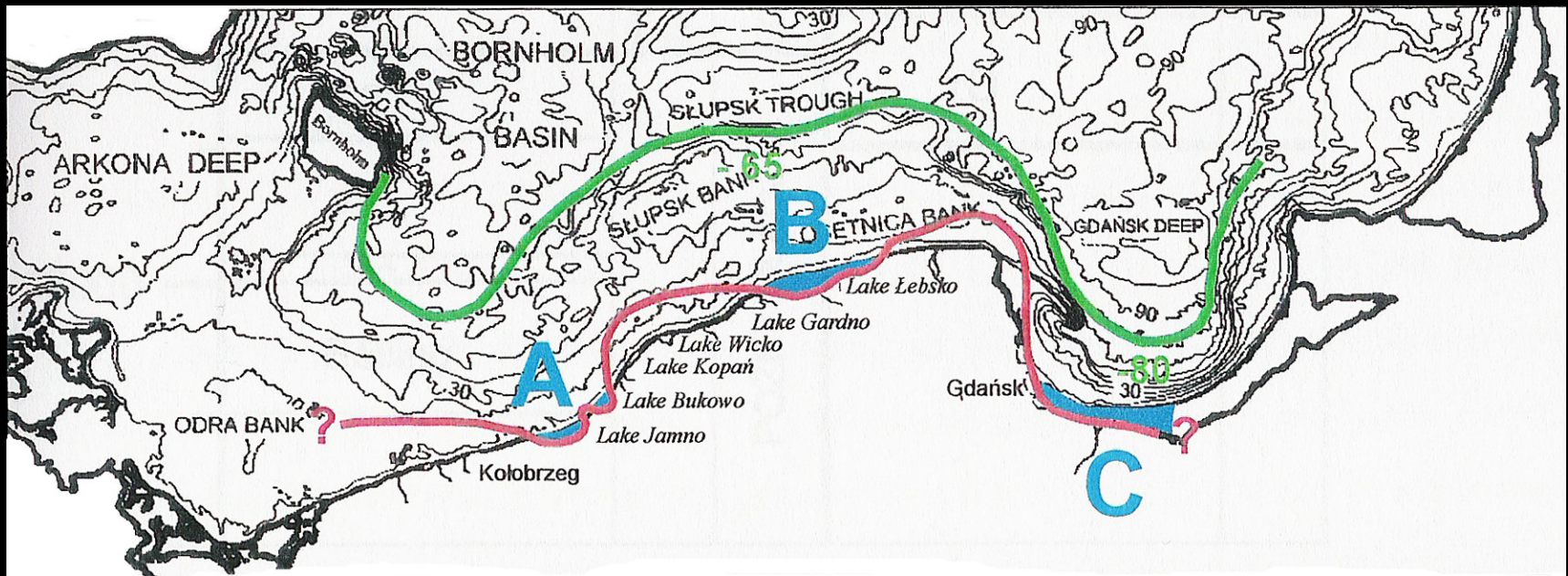
Lokalizacja
225
stanowisk
(torfowisk,
w których
zachodzi
akumulacja
torfu lub
przykrytych
warstwą
osadów
cieńszą niż
50cm)

Liczba stanowisk i dat radiowęglowych dla poszczególnych krain geograficznych

Kraina geograficzna	Liczba stanowisk	Liczba dat ¹⁴ C
Pobrzeże Bałtyckie (łącznie)	97	389
Pobrzeże B i C	55	234
Okolice Zlewu Szczecińskiego	6	35
Reszta	36	120

Liczba stanowisk i dat radiowęglowych dla poszczególnych krain geograficznych

Kraina geograficzna	Liczba stanowisk	Liczba dat ¹⁴ C
Pojezierza (łącznie)	126	301
Pomorskie	41	102
Mazurskie	31	62
Wielkopolskie	54	137
Niziny Środkowopolskie	55	126
Wyżyny	28	97
Kotliny Podkarpackie	51	82
Góry	30	59
Razem	384	1054

Skala czasu dla zmian środowiska zapisanych w jednym profilu torfowym

Przykładem tego typu jest profil torfowy ze stanowiska Kluki znajdującego się w pobliżu wsi Kluki na nizinie Gardnieńsko-Łebskiej.

Stanowisko to zostało włączone do sieci wzorcowych stanowisk Międzynarodowego Programu Korelacji Geologicznej (IGCP).

Badania naukowe prowadzone na tym stanowisku objęły geologie torfowiska, badania palinologiczne, badania roślinnych i zwierzęcych znalezisk makroskopowych, analizy geochemiczne i oznaczania wieku radiowęglowego.

Wiek Radiowęglowy wyznaczony został dla 20 próbek torfu. Daty ^{14}C dostarczyły skali czasu, na której opierały się wszystkie rekonstrukcje.

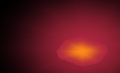
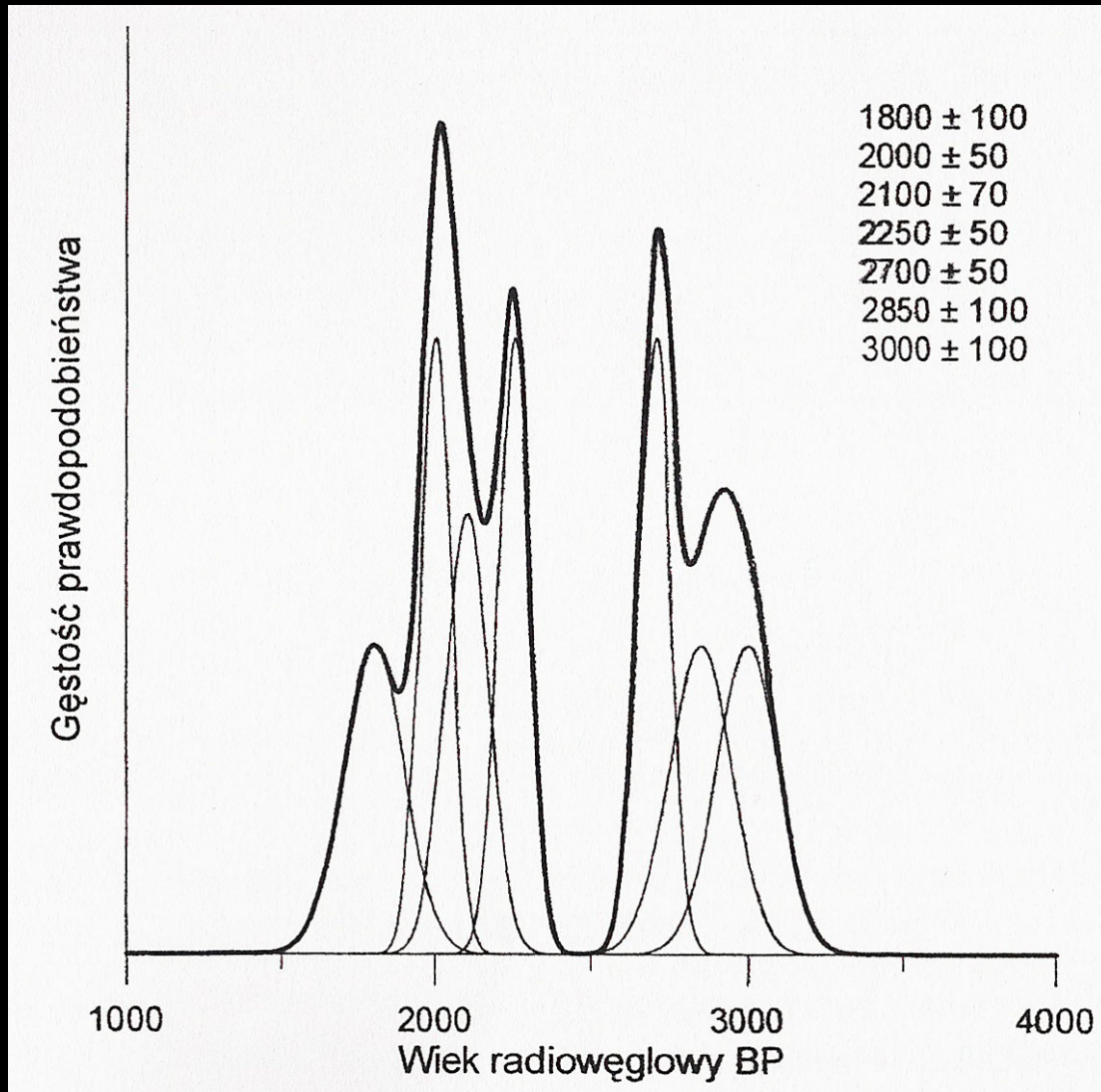
Podstawy analizy rozkładów częstości dat ¹⁴C

Daty radiowęglowe zebrane dla znacznego obszaru w czasie (późny glacjał i holocen) oraz przestrzeni (cała Polska) posłużyły do skonstruowania rozkładu gęstości prawdopodobieństwa dat poprzez sumowanie rozkładów normalnych związanych z poszczególnymi datami. Funkcja sumarycznego rozkładu gęstości prawdopodobieństwa dana jest wzorem:

$$f(\tau) = \frac{1}{\sqrt{2\pi} \cdot N} \cdot \sum_{i=1}^N \frac{1}{\sigma_i} \cdot \exp \left[-\frac{1}{2} \left(\frac{\tau - T_i}{\sigma_i} \right)^2 \right]$$

Obrazowy sposób tworzenia sumarycznego rozkładu gęstości prawdopodobieństwa dla 7 lat ^{14}C

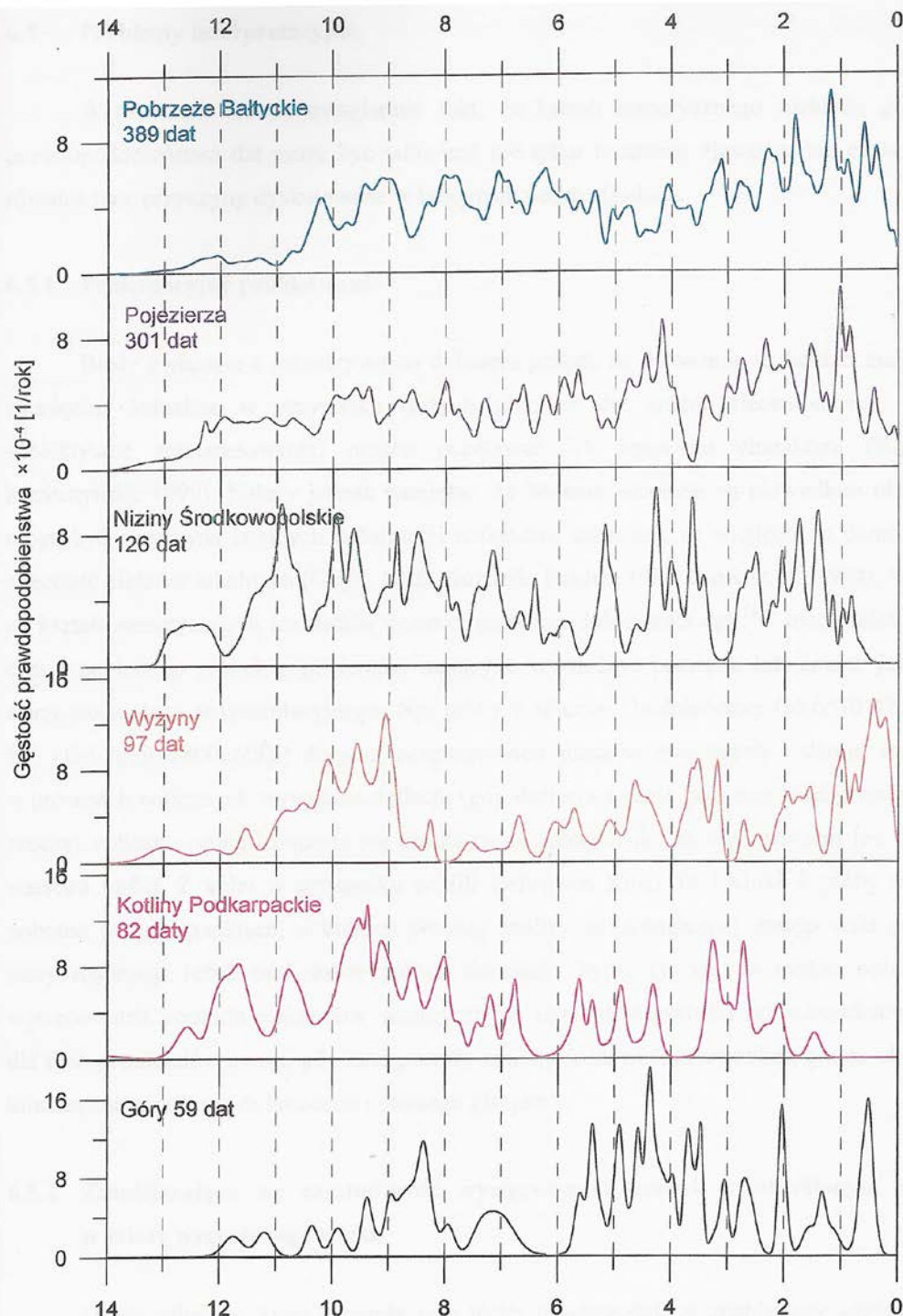
Tworzenie (SRGP) sumarycznych rozkładów gęstości prawdopodobieństwa

Do tego celu służy program „SumGauss” stanowiący jeden z elementów pakietu programów SANDRA napisanego specjalnie na użytek rozprawy doktorskiej Dr. Danuty Michczyńskiej i wykorzystywanego do Statystycznej ANalizy Dat RAdiowęglowych.

Analizy opierają się na dwóch podstawowych założeniach:

- 1. Całkowita ilość materii organicznej zdeponowanej w osadach zależy od własności środowiska w momencie sedymentacji osadu.**
- 2. Liczba lat radiowęglowych jest proporcjonalna do ilości materii organicznej zdeponowanej w osadach w rozważanych przedziałach czasu, tzn., że wybrany zestaw dat radiowęglowych jest reprezentatywny dla odzwierciedlenia rzeczywistego rozkładu częstości rzeczywistych wieków materii organicznej.**

**Sumaryczne rozkłady
gęstości
prawdopodobieństwa
899 dat ^{14}C dla
poszczególnych krain
geograficznych**

Prezentacja została w całości opracowana na
podstawie pracy doktorskiej Pani Dr. Danuty
Michczyńskiej:

"STATYSTYCZNA ANALIZA DANYCH
**RADIOWĘGLOWYCH W BADANIACH ZMIAN
ŚRODKOWISKA NATURALNEGO W PRZESZŁOŚCI**"

Gliwice 2003